

Ткаченко В. В.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету*

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЮРИДИЧНУ ОСВІТУ

THE CHALLENGES OF GLOBALIZATION AND THEIR IMPACT ON LEGAL EDUCATION

Стаття присвячена дослідженню питань, що стосуються визначення впливу глобалізаційних процесів на юридичну освіту. Питання, які постають під час вирішення концептуальних проблем освітніх процесів, загалом пов'язані з розвитком освітніх технологій, економічних процесів навчання та глобальної міграції. Зазначені тенденції можуть сприяти глобальній єдності національних навчальних програм, інтернаціоналізації освіти та досягнення Цілей сталого розвитку, визначених ООН.

Автором досліджено погляди науковців на те, як змінюються та трансформуються освітні потреби з огляду на інтернаціоналізацію та технологізацію навчальних процесів. Визначені характеристики компетентностей, якими має володіти майбутній правник з урахуванням впливу чинників глобалізації на розвиток професійної юридичної освіти.

Формування компетентностей майбутнього правника з урахуванням впливу процесів глобалізації на юридичну освіту потребує зміни у підходах до викладання та навчання. Інноваційність методів викладання пов'язана із необхідністю інтернаціоналізації та технологізації освітніх процесів, що дозволяє сформувати професійного з активною життєвою позицією та комунікативними навичками майбутнього фахівця в галузі права, затребуваного на ринку праці. Звичайно, що такі підходи у юридичній освіті ґрунтуються на зростаючій глобалізації права та юридичної практики.

Автор доходить висновку, що використання інноваційних методів та технологій сприятиме підготовці висококваліфікованих та адаптованих до умов сучасності фахівців-юристів, які будуть досить затребуваними на ринку праці не лише національного, але й глобального виміру. Автор наголошує на значимості ролі юриста у формуванні інформаційного суспільства.

Ключові слова: *глобалізація, юридична освіта, інформаційне суспільство, реформа юридичної освіти, стандарт освіти.*

The article is devoted to studying issues related to determining the impact of globalization processes on legal education. Issues that arise in solving the conceptual problems of educational processes in general and related to the development of educational technologies, economic learning processes and global migration. These trends can contribute to the global unity of national curricula, the internationalization of education and the achievement of the UN Sustainable Development Goals.

The author examines the views of scientists on how educational needs change and transform because of the internationalization and technologization of educational processes. Have been determined the characteristics of the competencies that a future lawyer should have, taking into account the influence of globalization factors on the development of professional legal education.

The formation of the competencies of the future lawyer, taking into account the impact of globalization on legal education, requires a change in approaches to teaching and learning. Innovative teaching methods are associated with the need for internationalization and technologization of educational processes, which allows you to form a professional with an active life position and communication skills of the future specialist in the field of law, in demand in the labor market. Of course, such approaches in legal education are based on the growing globalization of law and legal practice.

The author concludes that innovative methods and technologies will contribute to the training of highly qualified and adapted to modern conditions specialists-lawyers, who will be in high demand in the labor market not only nationally but also globally. The author emphasizes the importance of the role of the lawyer in the formation of modern society.

Key words: *globalization, legal education, information society, legal education reform, education standard.*

Постановка проблеми. Дослідження у сфері глобалізації вищої освіти набувають останнім часом усе більшої актуальності. Питання, які постають під час вирішення концептуальних проблем освітніх процесів, загалом пов'язані з розвитком освітніх технологій, економічних процесів навчання та глобальної міграції. Зазначені тенденції можуть сприяти глобальній єдності національних навчальних програм, інтернаціоналізації освіти та досягнення Цілей сталого розвитку, визначених ООН. Сприяють розвитку цих процесів такі міжнародні інституції, як Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світова організація торгівлі, Організація Об'єднаних Націй та ЮНЕСКО.

Розгляд впливу глобалізації на сферу освіти відбувається з різних кутів зору: як глобалізація визначає напрями розвитку освітніх інституцій та їх політик, наскільки залученою є освітня спільнота до реформування освітніх процесів та наскільки ефективним є навчання відповідно до рівня глобалізації.

Не залишається поза увагою і сфера юридичної освіти. Зміна вектора у підготовці фахівців-юристів, орієнтуючись на глобальні та євроінтеграційні процеси, зумовлює перегляд змісту освітніх стандартів, програм, що сприятиме підвищенню потенціалу випускників на ринку праці. Наслідки цього є вигідними для суспільства загалом та держави зокрема, оскільки високий рівень підготовки фахівців сприятиме утвердженню верховенства права у державі та зміцненню демократії, розвитку інтеркультурних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню питань взаємозв'язків глобалізації та юридичної освіти присвячені роботи таких науковців: В. Захарова, М. Хаустової, Т. Кагановської, О. Радишевської, І. Іванків та інших, у яких визначені як загальні характеристики таких процесів, так і наведені конкретні приклади інструментів юридичної освіти, що сформовані під їх впливом.

Метою нашого дослідження є аналіз підходів до визначення напрямів впливу глобалізації на розвиток юридичної освіти в Україні та формування компетентностей майбутнього правника.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація як складний процес сприймається досить суперечливо. Суперечність виявляється як у розумін-

ні суті й змісту, так і в розробці й описах загальної моделі глобалізації, її наслідків. Соціальний вимір глобалізації досліджується з погляду можливості побудови глобального громадянського суспільства із загальними ціннісними орієнтирами та ідеологічними установками, високим рівнем соціальної мобільності, виникненням глобальної культури та глобалізацією суспільної свідомості [1, с. 55].

Специфіка сучасного світу, особливості його пізнання й освоєння визначають такі вимоги до людини, як усвідомлення реалій і особливостей сучасної цивілізації; розуміння цінності знання для самореалізації у сучасному світі; збагачення мислення через освоєння сучасних методів наукового пізнання; пізнання світу в цілісності та єдності; творчий, інноваційний характер діяльності; особистісна самоактуалізація в житті; гармонійне поєднання стійкого світогляду, соціальних і моральних переконань з високою психологічною мобільністю, гнучкістю, адаптивністю [2, с. 209].

На думку окремих науковців, нині українська освіта не відповідає потребам економіки. Необхідно сконцентруватися саме на якості, впроваджуючи європейські стандарти, забезпеченні зовнішньої та внутрішньої якості на перспективу, введенні в дію інструментів, які спроможні забезпечити гармонізацію за рахунок трансферу кредитів. Міжнародна співпраця у сфері освіти сприяє розвитку країни, а міжнародна співпраця університетів є необхідним напрямом оптимізації підготовки фахівців, інтеграції України у світовий освітній простір. Тобто необхідно розширювати міжнародні контакти за рахунок укладання угод та здійснення спільних проектів, посилити процес обміну досвідом та інформацією. Використання досвіду провідних навчальних закладів сприятиме поглибленню наявних зв'язків та налагодженню нових контактів. Виконання усіх порад сприятиме і Україні, і інтересам ЄС, тобто буде корисним для всіх учасників співробітництва [3, с. 25–26].

М. Курко вважає, що можна передбачити, що реакція освіти на глобалізацію полягатиме у зміцненні інтегральності особистості, збереженні й розвитку її особливостей та конкурентоспроможності, а також в орієнтації на сучасну економіку, нові кваліфікації й технології за збереження традиційних і створення сучасних

національних особливостей. Для країн, що не вписуються в цю модель, зокрема й для України, культурна глобалізація вищої школи матиме, ймовірно, такі наслідки, як: популяризація глобальних мультикультурних цінностей; посилення світового домінування євроатлантичної культури; поява зарубіжних освітніх провайдерів на територіях національних держав; втрата національної культури й ідентичності [4, с. 119].

Юридична освіта також переживає глибокі трансформації у всьому світі через глобалізацію, технології та зміни національних політик щодо організації юридичних послуг.

Актуальність впливу глобалізації проявляється також і у конкурентоспроможності юридичної освіти як на національному, так і на глобальному рівні. Розвиваються і формуються нові глобальні ринки у найрізноманітніших сферах людської діяльності, самі людські зв'язки та відносини завдяки цифровій революції так само набувають глобального характеру. Наближення розвитку юридичної освіти до викликів сучасності, що пов'язані у тому числі і з цифровою трансформацією світу, передбачає підготовку спеціалістів до нових форм, навиків та компетенцій, які повинні виходити за рамки традиційної юридичної освіти та відповідати вимогам часу.

Юридична освіта як елемент національної правової системи нашої держави має велике значення у цивілізаційному виборі України та розвитку суспільних відносин. Будучи багатограним явищем, вона становить сукупність різноманітних заходів (організаційно-правових, освітньо-виховних, інформаційних та інших), спрямованих на комплексну, системну, послідовну підготовку конкурентоздатних, фахових спеціалістів у галузі права, діяльність яких спрямована на вирішення практичних завдань суспільства і держави, забезпечення реалізації інтересів громадськості й окремої особистості [5, с. 64].

На думку Ю. Гальонкіної, процеси глобалізації істотно вплинули на вітчизняну юридичну освіту, породивши феномен масовості та комодифікації вищої освіти, що свідчить про те, що сформувався світовий ринок освіти. З одного боку, можливість одержати юридичну освіту отримали широкі соціальні верстви населення, оскільки вона стала доступнішою, чого не було раніше; а з іншого – для держави виникли додаткові фінансові витрати, знизилася якість

підготовки фахівців, що випускаються. Нині в Україні юридична освіта перестала бути прерогативою еліти. Власне, вона девальвувалася, оскільки перестала виконувати своє основне призначення – відтворювати інтелектуальну еліту суспільства в її класичному варіанті [6, с. 73].

В. Захаров відзначає, що реформатори всіх країн цілком усвідомлюють, що не існує ідеальних систем підготовки юристів і що їх власні моделі страждають від недосконалості і прогалин. Але слід віддати їм належне в тому, що вони добре уявляють їх історичне й культурне коріння, так само як і спосіб усунення наявних недоліків. Вони справедливо не застосовують механічних зовнішніх запозичень, які в основі мають найчастіше ідеологічні основи. Це далеко не виключає взаємовпливу, тим більше в умовах потреби юристів з глобальним мисленням, хоча б у масштабах Європейського Союзу. Сучасне право характеризується зростанням, з одного боку, інтеграційних процесів, з іншого – прискоренням реформ. Отже, юристам потрібна гнучкість правового мислення, здатність розуміти соціальний контекст правових інститутів, знання стабільних принципів і норм права, історичних передумов їх формування, судових методів. Тим більше, що конкретні знання справді старіють внаслідок розчерку пера законодавця [7, с. 2140].

На думку Т. Кагановської, система вищої юридичної освіти нині складна, взаємодіє з політичними, економічними, культурними і соціальними системами. У таких умовах вища юридична освіта не може бути пасивною, а повинна істотно і динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. У цьому полягає її позитивна роль і просвітницька місія. З огляду на це нині абсолютно чітко повинна бути окреслена модель фахівця-юриста, яка відповідатиме вимогам до професіоналів-юристів майбутнього, і модель їх підготовки. Основними принципами універсальності вищої юридичної освіти мають бути такі: 1) вища юридична освіта повинна сприяти становленню культури згоди і миру у суспільстві; 2) доступ до вищої юридичної освіти всіх, хто для цього має необхідні здібності, мотивацію, а також адекватну підготовку на всіх етапах професійної юридичної діяльності впродовж усього життя; 3) призначення вищої юридичної освіти в тому, щоб надавати не лише

фундаментальні професійні знання, а підготувати високоінтелектуальну, різнобічно обдаровану особистість, виховувати законослухняного громадянина демократичної держави; 4) вища юридична освіта повинна використовувати різні форми роботи для того, щоб задовольняти правові потреби громадян [8, с. 7].

Як зазначає О. Радишевська, говорячи про «європейський вимір» юридичної освіти, можна виділити декілька секторальних сегментів реформ, які досягаються за допомогою інструментів «м'якої» європеїзації, передбачають реалізацію цілей європейського простору вищої освіти. На прикладі діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка виділяє декілька напрямів таких процесів: 1. Оволодіння учасниками освітнього процесу європейськими мовами. 2. Визнання дипломів навчальних закладів усіх країн-членів європейського простору вищої освіти. 3. Залучення до навчального процесу іноземців – представників закладів вищої освіти з європейських країн. 4. Обмін інформацією та досвідом з питань освіти. 5. Активізація мобільності учасників освітнього процесу. 6. Участь у міжнародних науково-практичних заходах [9, с. 71–73].

У цьому контексті також цікавою є думка В. Оргинського, який досліджує право інтеграції (складну сукупність правової теорії і практики, що ставить перед собою завдання спрямувати на благо людини можливості поєднання зусиль людей і держав, громадських організацій з тим, щоб взяти під контроль майбутнє) та зазначає, що нині інтеграційні інструменти впливають на різні аспекти еволюції права, а адекватне уявлення про них неможливе поза порівняльно-правовим контекстом. Інтеграційні інструменти тісно пов'язані із загальною еволюцією міжнародного та внутрішнього права, справляють на його розвиток дедалі сильніший вплив, приводячи до якісних змін значення, що необхідно досліджувати та враховувати на практиці. Велике значення для уніфікації економічних, політичних, культурних і інших чинників, під впливом яких функціонує право, мають процеси інтеграції та глобалізації [10, с. 9]. Дослідник констатує, що знання стають головною умовою та інструментом перебудови суспільства. Знання в правовій сфері мають не тільки інтелектуальну цінність, але й перетворюються на цілком

реальний засіб для розвитку суспільства та цілеспрямованого формування необхідних суспільних відносин [10, с. 9].

Постає питання про визначення компетентностей, якими має володіти майбутній правник з урахуванням впливу чинників глобалізації на розвиток професійної юридичної освіти.

Слушною є думка І. Іванків, що для підготовки майбутнього правника у сучасних українських умовах надзвичайно шкідливим є просте передавання знань, адже змінюється не тільки законодавство, а й більш глобальні підходи до розуміння права, тому основою вищої юридичної освіти має бути розвиток компетенцій та вміння навчатися [11, с. 78].

Осмислення стану та перспектив, векторів розвитку юридичної освіти передбачає визнання освітнього процесу таким, який має орієнтуватися не на передавання статичних знань, а передусім на формування технології роботи з правовою інформацією, на основі чого майбутні юристи отримують компетентності для розв'язання практичних проблем у галузі професійної юридичної діяльності. Цей інноваційний процес має ґрунтуватися на формуванні компетентностей, що необхідні для досягнення успіху в мінливому й технологічно орієнтованому суспільстві [12, с. 126].

На думку М. Дебич, важливим для формування компетентностей випускника також є процес інтернаціоналізації освіти, оскільки міжнародні та міжкультурні аспекти навчальних програм і процесів викладання/ навчання є важливими для підвищення якості й доречності вищої освіти. Одним із провідних обґрунтувань для інтернаціоналізації на інституційному рівні є підготовка випускників, які володіють міжнародними знаннями і міжкультурними навичками, здатних жити і працювати у спільнотах з більш культурним розмаїттям як вдома, так і за кордоном [13, с. 37].

Стандарти вищої юридичної освіти в галузі знань «Право» для першого [14] та другого рівнів [15] передбачають досить велику кількість soft skills і світоглядних предметів, а також практико-орієнтовну компоненту, що відповідає концепції глобалізації та підготовки висококваліфікованих всебічно розвинутих фахівців у галузі права, включає загальні та спеціальні компетентності, якими повинні оволодіти студенти.

Висновки. Глобалізація дає простір для переосмислення систем вищої освіти. Будь-які зміни у просуванні юридичної освіти мають враховувати глобалізаційні процеси та ту роль, яку правничі професії відіграють у суспільстві. Формування компетентностей майбутнього правника з урахуванням впливу процесів глобалізації на юридичну освіту потребує зміни у підходах до викладання та навчання. Іннова-

ційність методів викладання пов'язана із необхідністю інтернаціоналізації та технологізації освітніх процесів, що дозволяє сформувати професійного з активною життєвою позицією та комунікативними навичками майбутнього фахівця в галузі права, затребуваного на ринку праці. Звичайно, що такі підходи у юридичній освіті ґрунтуються на зростаючій глобалізації права та юридичної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хаустова М. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 1. 2014, с. 54–64.
2. Головань М.С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія* : збірник статей. Ялта : РВВ КГУ, 2011. Вип. 31. Ч. 1. С. 203–211.
3. Гальцова О.Л., Дмитриченко М.І. Міжнародна співпраця України з країнами Європи в галузі освіти. *Причорноморські економічні студії* : науковий журнал. Випуск 44. 2019. С. 21–26.
4. Курко М. Вища освіта в умовах глобалізації. *Вісник академії управління МВС*. № 3 (15). 2010. С. 115–120.
5. Сучасні виклики юридичної освіти в університетському просторі : монографія / І.М. Сопілко, М.О. Дей та ін. Тернопіль : Вектор, 2018. 334 с.
6. Гальонкіна Ю.С. Масовізація та комодифікація сучасної вітчизняної юридичної освіти як вияви глобалізаційних тенденцій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 2. 2016. С. 65–75.
7. Захаров В.В. Современные модели юридического образования: традиции и новации. *Актуальные проблемы российского права*. 2014. № 10. С. 2130–2141.
8. Кагановська Т.С. Взаємозв'язок між юридичною освітою і юридичною професією: українсько-європейський контекст. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. № 18. 2014. С. 7–12.
9. Радишевська О.Р. Європейський простір вищої освіти як чинник європеїзації юридичної освіти (на прикладі діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка). *Юридичний бюлетень*. № 11. Том 2. 2019. С. 67–75.
10. Оргинський В.Л. Право інтеграції – перспективний напрям розвитку юридичної науки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки* : збірник наукових праць. № 845. 2016. С. 4–11.
11. Іванків І. Зміна підходів до викладання у юридичній освіті як основна передумова формування професійного правника. *Право України*. № 10. 2017. С. 73–81.
12. Завальний А.М. Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4 (109). 2018. С. 113–132.
13. Дебич М.А. Інтернаціоналізація вищої освіти в глобалізованому світі: тенденції та виклики. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. № 6. 2016. С. 31–40.
14. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» : Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.
15. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти для отримання освітнього ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право» : Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>.